

Cynllun Gweithredu Rheoli Risg Cymunedol

(CRMIP) Ymgynghoraid 2025-26

Adroddiad Dadansoddiad Effaith Cydraddoldeb

Gwasanaeth Tân ac Achub
Fire and Rescue Service

**ATAL AMDDIFFYN YMATEB
PREVENTING PROTECTING RESPONDING**

Tudalen Cynnwys

Cyflwyniad	3
Cefndir a Chyd-destun yr Ymgynghoriad ar y Cynllun (CRMP).....	3
Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb: Y Cyd-destun Cyfreithiol	4
Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus.....	5
Methodoleg	6
Demograffeg Ardal Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru..	7
Oedran.....	8
Anabledd.....	9
Rhywedd.....	10
Cyfeiriadedd Rhywiol	10
Ailbennu Rhywedd.....	11
Beichiogrwydd a Mamolaeth	13
Hil.....	13
Crefydd a/neu Gred.....	15
Priodas a Phartneriaeth Sifil	15
Ystyriaethau'r Gymraeg	17
Ystyriaethau Economaidd-gymdeithasol	17
Ymgysylltiad ac Ymgynghoriad â Grwpiau Cydraddoldeb Penodol	21
Crynodeb o Ganfyddiadau'r Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb.....	22
Egwyddor Pobl.....	22
Egwyddor Atal	23
Egwyddor Diogelu	26
Egwyddor Ymateb.....	28
Egwyddor Amgylcheddol.....	29

Cyflwyniad

Datblygwyd yr adroddiad dadansoddi Effaith ar gydraddoldeb hwn ochr yn ochr ag adroddiad ymgynghori'r gwasanaeth ynghylch ei Gynllun Rheoli Risg Cymunedol (CRMIP) 2025-2026 yn dilyn y cyfnod ymgynghori rhwng 22 Hydref a 16 Rhagfyr 2024. Mae ymgysylltu'n benodol â gwahanol grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb yn ystod y cyfnod ymgynghori wedi'n helpu i greu darlun o'r hyn mae pobl yn ei deimlo am y ffrydiau gwaith rydym yn eu cynnig, eu barn ynglŷn â risg ac i asesu a allai unrhyw un o'r cynlluniau arfaethedig roi grwpiau penodol o bobl neu gymunedau dan anfantais.

Nod cyffredinol yr adroddiad dadansoddi cydraddoldeb hwn yw tynnu sylw at themâu penodol a ddaeth i'r amlwg yn ystod ymgynghoriad CRMIP 2025-26. O'r dadansoddiad hwn, gallwn weld ble mae'r risgiau posibl o wahaniaethu a rhoi mesurau ar waith i liniaru hynny. Fel y'i diffinnir gan Reoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011, bydd yr adroddiad hwn yn canolbwyntio ar y nodweddion gwarchoddedig sy'n dod o fewn Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (*Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus - PSED*) ac o fewn y Ddyletswydd Economaidd-Gymdeithasol yng Nghymru, yn ogystal ag ystyried unrhyw oblygiadau posibl i'r iaith Gymraeg, yn unol â gofynion Safonau'r Gymraeg.

Cefndir a Chyd-destun yr Ymgynghoriad ar y CRMIP

O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, mae'n rhaid i wasanaethau Tân ac Achub yng Nghymru ymgynghori ynglŷn â'r trefniadau y maent yn bwriadu eu rhoi ar waith i sicrhau gwelliannau parhaus a'r amcanion a'r safonau gwella y maent yn bwriadu eu gosod i'w hunain.

Mae Cynllun Corfforaethol tair blynedd blaenorol y gwasanaeth (2021-24) bellach wedi dod i ben. Yn ei le, mae'r gwasanaeth wedi mabwysiadu Cynllun Rheoli Risg Cymunedol pum mlynedd gyda chynlluniau gweithredu blynyddol, yn seiliedig ar fframwaith strategol a ddatblygwyd gan Gyngor Cenedlaethol y Penaethiaid Tân. Bwriedir iddo ein cynorthwyo i wneud penderfyniadau tryloyw y gallwn eu cyfiawnhau a helpu Gwasanaethau Tân ac Achub i weld cyfleoedd i gydweithredu â sefydliadau partner yn haws. Wrth ddatblygu'r cynllun hwn, mae gofyniad i 'ymgyngori ac ymgysylltu'n effeithiol' (yn unol â threfniadau llywodraethiant y gwasanaeth) gyda chymunedau, staff a rhanddeiliaid ar gamau priodol o'r broses gynllunio ar gyfer rheoli risg cymunedol.

Mae dogfen y Cynllun yn nodi'r risgiau a'r heriau disgwylidig y gallai'r Gwasanaeth eu hwynebu o fewn y pum mlynedd nesaf, felly mae'n hanfodol bwysig casglu adborth gan bobl o bob cefndir fel rhan o'r broses hon.

Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb: Y Cyd-destun Cyfreithiol

Mae Dyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus (PSED) yn rhan o Reoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011 a daeth i rym ym mis Ebrill 2011.

Mae adran 149 y Ddeddf Cydraddoldeb yn nodi'r brif ddyletswydd ac yn datgan bod rhaid i awdurdodau, wrth arfer eu swyddogaethau, "roi sylw dyledus i'r angen i" ddileu unrhyw ymddygiad a waherddir gan y Ddeddf. Mae hyn yn cynnwys gwahaniaethu, aflonyddu ac erlid sy'n gysylltiedig â'r Nodweddion 'Gwarchodedig', sy'n cynnwys:

- Oedran
- Anabledd (gan gynnwys cyflyrau iechyd hirdymor)
- Ailbennu rhywedd
- Priodas a Phartneriaeth Sifil
- Beichiogrwydd a Mamolaeth
- Hil (ethnigrwydd)
- Crefydd neu Gred
- Rhywedd
- Cyfeiriadedd Rhywiol

Er bod 'priodas a phartneriaeth sifil' hefyd yn nodwedd warchodedig, o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, nid yw'r Ddyletswydd Cydraddoldeb yn ei chwmpasu yn yr un modd â'r nodweddion gwarchodedig eraill a restrir uchod ac at ddibenion y ddyletswydd y mae i ddileu gwahaniaethu. Mae'n bwysig nodi y daeth Adran 1 o 'Ddyletswydd economaidd-gymdeithasol' y Ddeddf Cydraddoldeb i rym yng Nghymru ar 31 Mawrth 2021, ac mae hyn yn gofyn am yr un sylw dyledus â'r naw nodwedd warchodedig a restrir uchod.

Mae Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 hefyd yn ystyriaeth gyfreithiol arall sydd wedi'i chynnwys yn y Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb (*Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb - EIA*). Wrth gydymffurfio â'r safonau ar gyfer Lluo Polisi, sy'n rhan o hysbysiad cydymffurfio â Safonau Iaith Gymraeg y Gwasanaeth, nodir bod rhaid ystyried unrhyw effeithiau, boed yn gadarnhaol neu'n niweidiol ar y Gymraeg. Rhaid i'r Dadansoddiad gynnwys unrhyw beth a ganfuwyd sy'n effeithio ar y cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Mae gan Ddyletswydd Cydraddoldeb y Sector Cyhoeddus dair prif agwedd, sef:

1. Dileu gwahaniaethu, aflonyddu, erledigaeth ac unrhyw ymddygiad arall a waherddir gan neu o dan y Ddeddf hon.
2. Hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng personau sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a phersonau nad ydynt yn ei rhannu.
3. Meithrin perthynas dda rhwng personau sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a phersonau nad ydynt yn ei rhannu.

Mae rhoi sylw dyledus i'r angen i 'hyrwyddo cyfle cyfartal' rhwng y rhai sy'n rhannu nodwedd warchoddedig a'r rhai nad ydynt, yn cynnwys sylw dyledus i'r angen i ddileu neu leihau anfanteision a wynebir ganddynt. Mae rhoi sylw dyledus hefyd yn golygu bod sefydliadau cyhoeddus, fel GTAGC, yn cymryd mesurau i ddiwallu anghenion pobl o'r fath lle mae'r anghenion hynny'n wahanol i rai pobl nad oes ganddynt y nodwedd honno, ac yn annog y rhai sydd â nodwedd warchoddedig i gymryd rhan mewn bywyd cyhoeddus.

Fel rhan hanfodol o fodloni eu Dyletswydd Cydraddoldeb, mae awdurdodau cyhoeddus yn cynnal Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb. Bydd hyn yn cael ei ddogfennu drwy gwblhau Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb (*Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb - EqIA*). Asesiad o bolisi arfaethedig y sefydliad yw'r Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb, neu newid i bolisi sy'n bodoli eisoes, fel y gellir penderfynu a yw'r polisi yn cael effaith anghyfartal ar bobl sydd â'r nodweddion gwarchoddedig. Er nad oes cyfarwyddyd penodol am sut i wneud hyn bellach, mae cyfraith achos wedi cynnig canllawiau i ni ar sut i gynnal dadansoddiad o'r effaith ar gydraddoldeb, sef:

- Sicrhau bod cofnod ysgrifenedig o'r ystyriaethau cydraddoldeb sy'n cael eu hystyried.

- Sicrhau bod unrhyw broses o wneud penderfyniadau yn cynnwys. ystyriaeth i'r camau a fyddai'n helpu i osgoi neu liniaru unrhyw effeithiau negyddol ar grwpiau cydraddoldeb penodol.
- Sicrhau bod y penderfyniadau a wneir yn cael eu gwneud ar sail tystiolaeth, a
- Sicrhau bod y broses benderfynu yn dryloyw.

Methodoleg

Yn seiliedig ar dair prif agwedd y Ddyletswydd Cydraddoldeb (a restrwyd yn gynharach), mae'r adroddiad hwn yn tynnu sylw at wahanol themâu a ddaeth i'r amlwg o adborth a gafwyd mewn ymateb i'r un cwestiynau a gafodd eu cynnwys mewn holiaduron ar-lein a grwpiau ffocws.

Mae'r adroddiad hwn a'r Asesiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb (EqIA) sy'n cydfynd ag ef yn canolbwyntio ar ganfyddiadau sy'n ymwneud â chydaddoldeb a gafwyd mewn ymgynghoriad cyhoeddus a gynhaliwyd rhwng 22 Hydref a 16 Rhagfyr 2024.

Cysylltwyd â thua 70 o sefydliadau partner a grwpiau cymunedol gwahanol i helpu i hyrwyddo'r ymgynghoriad. Ymhlith y partneriaid hyn roedd grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb a oedd yn cynnwys grwpiau cymunedol, elusennau a sefydliadau sy'n cefnogi grwpiau penodol o bobl (h.y. grwpiau lleiafrifoedd ethnig, pobl ifanc, pobl sy'n byw gyda dementia, ymhlith eraill). Roedd rhai grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb yn hapus i gwblhau a hyrwyddo'r holiadur ar-lein ymhlith eu haelodau, tra bod yn well gan y rhan fwyaf o grwpiau drefnu grŵp ffocws a oedd yn eu galluogi i roi adborth yn uniongyrchol. Aeth grwpiau ffocws wyneb yn wyneb hefyd i'r afael â'r rhwystrau y mae rhai pobl yn eu profi yn ymwneud ag iaith, sgiliau cyfathrebu cyfyngedig, y rhai sydd wedi'u hallgáu'n ddigidol a phobl y mae'n well ganddynt siarad â pherson a gofyn cwestiynau.

Mae'r adroddiad hwn yn dod â manylion ein gweithgarwch ymgysylltu ac ymgynghori at ei gilydd; demograffeg ardal ATAGC, gan gyfeirio'n benodol at nodweddion gwarchoddedig; effaith bosibl y gweithgareddau sydd ar y gweill o safbwynt y pum egwyddor, yn benodol o ran cydraddoldeb mynediad; ac unrhyw ffactorau lliniaru a fydd yn helpu i reoli a lliniaru unrhyw risgiau posibl sy'n gysylltiedig â'r cynlluniau.

Demograffeg Ardal Gwasanaeth Tân ac Achub Gogledd Cymru

Mae gan Ogledd Cymru boblogaeth o tua 687,000 o bobl sy'n byw dros ardal ddaearyddol o 2,383 milltir sgwâr (neu 6,172 cilomedr sgwâr). Mae'r rhanbarth yn cynnwys chwe sir, sef Conwy, Sir Ddinbych, Sir y Fflint, Gwynedd, Ynys Môn a Wrecsam. Mae ganddi dirwedd amrywiol, gan gynnwys Parc Cenedlaethol Eryri, ardaloedd arfordirol, a chymunedau gwledig. Mae cysylltiadau da i'r rhanbarth, gyda phrifyrdd mawr, rheilffyrdd, a phorthladdoedd yn ei chysylltu gyda gweddill y DU ac Ewrop.

Y ddinas fwyaf yng Ngogledd Cymru yw Wrecsam, sy'n gweithredu fel canolbwynt ar gyfer masnach a diwydiant, tra bod cytrefi mawr eraill yn cynnwys Bangor, Caernarfon, Bae Colwyn, Glannau Dyfrdwy, Llandudno a'r Rhyl. Mae'r rhanbarth hefyd yn gartref i sawl prifysgol a choleg, gan ddarparu cronfa dalent gref ar gyfer busnesau lleol a rhyngwladol sydd wedi'u lleoli yma. Yn ogystal, mae'r rhanbarth yn gyrchfan boblogaidd i dwristiaid, gan ddenu ymwelwyr o bob cwr o'r byd gyda'i harfordir trawiadol, ei hanes cyfoethog, a'i diwylliant unigryw.

Mae'r Gymraeg, fel iaith byw, yn parhau i fod wrth wraidd yr hunaniaeth Gymreig fodern. Mae mwynhau bywyd teuluol, addysg, gwaith a hamdden drwy gyfrwng y Gymraeg yn dystiolaeth o bwysigrwydd yr iaith i bobl Cymru.

O ran y 687,000 o bobl sy'n byw yng Ngogledd Cymru, mae data Cyfrifiad 2021¹ yn nodi bod 22.3% o'r boblogaeth yn 65 mlwydd oed a hŷn. O'r holl awdurdodau lleol ledled Cymru, Conwy (27.4%) ac Ynys Môn (26.4%) sydd â'r canrannau uchaf o bobl 65 oed a hŷn. Conwy (1.5%) sydd â'r ganran uchaf o bobl 90 oed yng Nghymru.

Gyda chroestoriadedd mewn golwg, mae'n ddefnyddiol edrych ar anabledd ac oedran oherwydd y gwahaniaeth nodedig yn y data rhwng 2011 a 2021, yn enwedig yn y grwpiau oedran iau a hŷn².

¹ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Amcangyfrifon o'r boblogaeth a chartrefi, Cymru: Cyfrifiad 2021, Canfuwyd yn: [Amcangyfrifon o'r boblogaeth a chartrefi Cymru - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk/cyfrifiad-2021)

² Swyddfa Ystadegau Gwladol (2023b) Anabledd yn ôl Oedran, Rhyw ac Amddifadedd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn: [Anabledd, Cymru a Lloegr - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk/anabledd-cymru-a-lloegr)

Ar gyfer menywod rhwng 15 a 19 oed roedd canran yr anabledd yn 13.3% yn 2021, sy'n 8.1 pwynt canrannol yn uwch nag yn 2011 a 7.9 pwynt canrannol yn uwch nag yn 2001. Parhaodd y duedd hon i'r grŵp oedran 20 i 24 oed, lle cynyddodd nifer yr achosion o anabledd yn sylweddol, o 6.2% yn 2011 i 17.9% yn 2021. Ar gyfer dynion, roedd yr achosion cynyddol o anabledd yn 2021 yn dechrau mewn oedrannau cynharach; roedd 8.6% o fechgyn 5 i 9 oed yn anabl yn 2021, o'i gymharu â 5.6% yn 2011 a 6.5% yn 2001³.

Mae poblogaeth Gogledd Cymru yn llawer amrywiol llai o ran ethnigrwydd nag ar draws Cymru a Lloegr yn gyffredinol a nododd 96.8% o'r boblogaeth eu bod yn "Wyn" yng nghyfrifiad 2021. Yng Ngogledd Cymru, roedd y cyfrannau uchaf o bobl o "Unrhyw gefndir Gwyn arall" yn 2021 yn Wrecsam (4.8%) a Sir y Fflint (3.9%) a'r isaf yn Ynys Môn (1.9%)⁴.

Oedran

Gall oedran unigolyn, ynghyd â ffactorau ychwanegol megis 'nodweddion gwarchoddedig' eraill, effeithio ar eu mynediad at wasanaethau cyhoeddus. Gall unigolion hefyd ddioddef gwahaniaethu ac anghydraddoldebau oherwydd eu hoedran.

Canfu Arolwg Cymdeithasol Ewrop 2012 mai gwahaniaethu ar sail oedran oedd y math mwyaf cyffredin o ragfarn a wynebwyd yn y DU, gyda 28% o'r ymatebwyr yn dweud eu bod wedi wynebu rhagfarn ar sail eu hoedran. Yn yr adran hon y categori oedran y rhoddir y sylw mwyaf iddo yw 65+, gan mai dyma'r band oedran sy'n wynebu'r gwahaniaethu mwyaf ar sail oedran. Mae dadansoddiad o ddata Cyfrifiad 2021 yn dangos bod trigolion Gogledd Cymru sy'n 65 oed neu'n hŷn yn fwy tebygol na'r rhai o dan 65 oed i:

- Fod â salwch hirdymor sy'n eu cyfyngu.
- Bod ag iechyd gwael.
- Bod yn byw ar eu pennau eu hunain.

³ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2023b) Anabledd yn ôl Oedran, Rhyw ac Amddifadedd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn: [Anabledd, Cymru a Lloegr - Y Swyddfa Ystadegau Gwladol \(ons.gov.uk\)](https://ons.gov.uk/y-statements/articles/2023-02-28-abledd-cymru-a-lloegr)

⁴ Llywodraeth Cymru (2022) Grŵp ethnig, hunaniaeth genedlaethol, iaith a chrefydd yng Nghymru - Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn: [Grŵp ethnig, hunaniaeth genedlaethol, iaith a chrefydd yng Nghymru \(Cyfrifiad 2021\) | LLYW.CYMRU](https://llyw.cymru/ethnig-hunaniaeth-genedlaethol-iaith-a-chrefydd-yng-nghymru-cyfrifiad-2021)

Bod heb fynediad at gar:

- Bod yn darparu gofal di-dâl o 50 awr neu fwy yr wythnos.
- Bod yn byw mewn aelwyd heb wres canolog.

Roedd pobl dros 50 oed yn fwy tebygol na'r rhai o dan 50 oed i:

- Fod yn byw ar eu pennau eu hunain.
- Bod yn ynysig ac wedi'u heithrio.
- Bod yn darparu gofal di-dâl, a
- Bod heb unrhyw gymwysterau.

Mae'r ffaith bod y boblogaeth yn heneiddio yn golygu y bydd yna oblygiadau ariannol ac o ran adnoddau am ei bod yn debygol mai dyma'r oedran lle mae anghenion iechyd a gofal cymdeithasol unigolion yn cynyddu.

Anabledd

O dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010, mae gan berson anabledd os oes ganddynt amhariad corfforol neu feddyliol sy'n cael effaith andwyol hirdymor sylweddol ar allu'r person hwnnw i gyflawni gweithgareddau arferol o ddydd i ddydd. Mae hyn yn gyson â diffiniad y broblem Cyfrifiad iechyd hirdymor sy'n cyfyngu.

Yn ôl data Cyfrifiad 2021, mae 20.7% o gyfanswm poblogaeth Gogledd Cymru yn dweud bod ganddynt anabledd a/neu gyflwr iechyd hirdymor. Y cyfartaledd cenedlaethol yng Nghymru yw 21.1% ac at ddibenion cymharu, mae'n 17.7% yn Lloegr⁵.

Mae cysylltiad agos rhwng anabledd ac oedran, gyda phobl hŷn yn fwy tebygol o fod yn anabl. Yng Ngogledd Cymru, mae data 2021 yn dangos mai'r grŵp oedran sydd â'r gyfran uchaf o bobl ag iechyd gwaeth na'r cyfartaledd yw'r rhai 65 oed a hŷn (12.5%), gyda'r gyfran isaf ymhlith y rhai 15 oed ac iau (0.5%). Gwelwyd hyn ym mhob awdurdod lleol gyda rhywfaint o fân amrywiad yn y canrannau.

⁵ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2023c) Anabledd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021. Canfuwyd yn:

[www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/disabilityenglandandwales/census2021#:~:text=In%20Wales%2C%20in%202021%2C%20a,\(23.4%25%2C%20696%2C000\)](https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/healthandwellbeing/bulletins/disabilityenglandandwales/census2021#:~:text=In%20Wales%2C%20in%202021%2C%20a,(23.4%25%2C%20696%2C000))

Yng Ngogledd Cymru, roedd y ganran uchaf o fewn y boblogaeth 17 oed neu iau oedd ag iechyd gwaeth na'r cyfartaledd rhwng 16 ac 17 oed (1.2% o'r boblogaeth hon), ac roedd y ganran isaf yng Ngogledd Cymru ymhlith y rhai 2 oed ac iau (0.3 % o'r boblogaeth hon). Roedd rhywfaint o amrywiad yn yr awdurdodau lleol er bod y ganran uchaf ymhlith y rhai 16 i 17 oed ym mhob awdurdod lleol ac eithrio Syr Ddinbych lle'r oedd y ganran uchaf ymhlith y rhai 15 oed (1.7% o'r boblogaeth hon). Nid yw'n bosibl cymharu'r data hwn â'r data a gynhwyswyd yn yr adroddiad blaenorol gan y defnyddiwyd ffynhonnell ddata wahanol.

Rhywedd

Yn ôl data Cyfrifiad 2021, poblogaeth Gogledd Cymru yn ôl rhywedd yw 51% benywaidd a 49% gwrywaidd. O'i gyfuno â ffactorau ychwanegol fel byw ar eich pen eich hun, statws cyflogaeth, incwm ariannol, anghenion iechyd a gofal cymdeithasol, mae ymchwil yn awgrymu y gall rhywedd person arwain at ganlyniadau anghyfartal. Mae pobl yn cael eu heffeithio'n anghyfartal gan eu rhywedd pan edrychwn ar wahanol gysyniadau gan gynnwys troseddau casineb a cham-drin domestig⁶, bwch cyflog rhwng y rhywiau ac incwm ariannol⁷, cael mynediad at ofal iechyd⁸, iechyd meddwl⁹, Cam-drin domestig¹⁰ a gall unigolion hefyd brofi gwahaniaethu ac anghydraddoldebau oherwydd eu rhywedd¹¹.

Cyfeiriadedd Rhywiol

Mae cyfeiriadedd rhywiol yn derm cyffredinol sy'n cwmpasu hunaniaeth rywiol, atyniad ac ymddygiad. Yn ôl Stonewall¹², mae tua 7% o bobl yn nodi bod ganddynt gyfeiriadedd rhywiol sy'n golygu eu bod yn cael eu denu at bobl o fwy nag un rhywedd.

⁶ Stop Hate (2023) Trosedd Gasineb ar sail Rhywedd, Canfuwyd yn www.stophateuk.org/about-hate-trosedd/troseddau-casineb-ar-sail-rhywedd/

⁷ SYG (2022) Bwlch Cyflog Rhwng y Rhyweddau 2022, Canfuwyd yn www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/bulletins/genderpaygapintheuk/2022

⁸ SYG (2022) Bwlch Cyflog Rhwng y Rhyweddau 2022, Canfuwyd yn www.ons.gov.uk/employmentandlabourmarket/peopleinwork/earningsandworkinghours/bulletins/genderpaygapintheuk/2022

⁹ Sefydliad Iechyd Meddwl (2023) Dynion ac Iechyd Meddwl, Canfuwyd yn www.mentalhealth.org.uk/explore-mental-health/a-z-topics/men-and-mental-health

¹⁰ SYG (2021) Dioddefwyr Cam-drin Domestig, Canfuwyd yn www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/crimeandjustice/articles/domesticabuse-victimcharacteristicsenglandandwales/yearendingmarch2022

¹¹ Sefydliad Siartredig Personél a Datblygu (2023) Rhywedd Cydraddoldeb Gwaith, Canfuwyd yn www.cipd.org/uk/views-and-insights/cipd-Viewpoint/gender-equality-work/

¹² Stonewall (2022) Rainbow Britain Report, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/system/files/rainbow_britain_report.pdf

Yn ôl Cyfrifiad 2021¹³, mae 89.4% o boblogaeth Cymru yn nodi eu bod yn heterorywiol neu'n syth, 7.6% o'r boblogaeth 'heb ateb', gyda 3% o'r boblogaeth yn nodi eu bod yn Hoyw, Lesbiaidd, Deurywiol neu 'arall'.

Mae ymchwil i brofiad pobl o ddefnyddio gwasanaethau cyhoeddus wedi canfod bod pobl sy'n ystyried eu hunain yn Hoyw, Lesbiaidd, Deurywiol neu gyfeiriadedd heblaw heterorywiol, yn aml yn profi anghydraddoldeb a mynediad cyfyngedig. Er mai prin iawn yw'r ymchwil ar gyfer gwasanaethau tân ac achub, mae mynediad cyfyngedig wedi dod i'r amlwg mewn amryw o wasanaethau cyhoeddus gan gynnwys gofal iechyd¹⁴, awdurdodau'r Heddlu ac Awdurdodau Lleol¹⁵.

Ailbennu Rhywedd

Diffinnir ailbennu rhywedd gan Ddeddf Cydraddoldeb 2010 fel rhywun sy'n bwriadu mynd trwy, sy'n mynd trwy neu sydd wedi mynd trwy broses (neu ran o broses) at ddiben ailbennu eu rhyw trwy newid nodweddiol ffisiolegol neu briodoleddau rhyw eraill. Mae hyn yn golygu nad oes angen bod unigolyn wedi cael unrhyw driniaeth neu lawdriniaeth i gael eu diogelu gan y gyfraith. Mae tystiolaeth yn dangos, pan fydd pobl drawsryweddol (41%) a/neu anneuaidd (31%) yn datgelu eu hamrywiad rhywedd, eu bod yn agored i risg o wahaniaethu, bwlio a throseddau casineb¹⁶.

Roedd 67% o bobl drawsryweddol a 70% o bobl anneuaidd wedi profi iselder yn ystod y flwyddyn ddiwethaf¹⁷. Roedd bron i hanner y bobl a nododd eu bod yn drawsryweddol (46%) wedi meddwl am gymryd eu bywyd eu hunain yn ystod y flwyddyn ddiwethaf; roedd 60% yn meddwl nad oedd eu bywyd yn werth ei fyw; ac roedd 12% wedi ceisio lladd eu hunain.

¹³ SYG (2021) Cyfeiriadedd Rhywiol, Oedran a Rhyw, Cymru a Lloegr, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/sexuality/articles/sexualorientationageandsexenglandandwales/census2021

¹⁴ Stonewall (2018) LGBT+ in Britain Report 2018, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_health.pdf

¹⁵ Stonewall (2017) LGBT+ in Britain: Hate Crime, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_hate_crime.pdf

¹⁶ Stonewall (2018) LGBT+ in Britain: Trans Report, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_-_trans_report_final.pdf

¹⁷ Prifysgol Manceinion (2018) Canfuwyd yn: <https://sites.manchester.ac.uk/carms/2020/06/17/gender-identity-why-are-transgender-and-non-binary-people-more-at-risk-of-suicide/>

Mewn cymhariaeth, amcangyfrifir bod tua 20% o'r boblogaeth gyffredinol yn profi teimladau hunanladdol yn ystod eu hoes¹⁸ a bod tua 13% yn hunan-niweidio¹⁹. Felly, mae pobl drawsryweddol ac anneuaidd mewn mwy o berygl o lawer o amrywiaeth o brofiadau hunanladdol, gan eu bod yn wynebu problemau iechyd meddwl a phrofiadau hunanladdol ar gyfraddau sylweddol uwch na'r boblogaeth gyffredinol, yn enwedig ymhlith pobl iau²⁰²¹.

Mae ymchwil hefyd wedi canfod bod pobl yn tynnu a/neu anneuaidd yn wynebu anawsterau mawr o ran cael a defnyddio gwasanaethau iechyd a gofal cymdeithasol oherwydd diffyg gwybodaeth a dealltwriaeth, ac weithiau rhagfarn²², gan y staff.

Canfu ymchwil a gynhaliwyd gan Stonewall²³ nad oedd chwarter y staff iechyd a gofal cymdeithasol yn hyderus yn eu gallu i ymateb i anghenion gofal penodol cleifion a defnyddwyr gwasanaethau oedd yn bobl draws a/neu anneuaidd.

Mae nifer cynyddol o bobl draws yn mynd at Glinigau Hunaniaeth Rhywedd; nid yw'n glir a yw hyn yn cynrychioli cynnydd yn y boblogaeth draws neu bod mwy o'r boblogaeth draws yn defnyddio Gwasanaethau Hunaniaeth Rhywedd²⁴.

Er nad oes unrhyw amcangyfrifon swyddogol o'r niferoedd sy'n ailbennu rhywedd yn genedlaethol na rhanbarthol, mae Stonewall yn amcangyfrif²⁵ bod tua 1% o'r boblogaeth yn nodi eu bod yn draws, gan gynnwys y rhai sy'n nodi eu bod yn anneuaidd. Felly, byddai'n rhesymegol amcangyfrif bod rhwng 6,000 a 7,000 o bobl yng Ngogledd Cymru yn profi rhywfaint o amrywiad rhywedd.

¹⁸ Time To Change (2020). Suicidal feelings, Canfuwyd yn: <https://www.time-to-change.org.uk/about-mental-health/types-problems/suicidal-feelings#toc-2>

¹⁹ Selfharm UK (2020) Ystadegau hunan-niweidio, Canfuwyd yn:

<https://www.selfharm.co.uk/get-information/the-facts/self-harm-statistics>

²⁰ Stonewall (2017) School Report, Canfuwyd yn: www.stonewall.org.uk/resources/school-report-2017

²¹ Transgender Trend (2016) The Suicide Myth, Canfuwyd yn: www.transgendertrend.com/the-suicide-myth/

²² Coleg Nyrsio Brenhinol (2020) Fair Care for Trans and Non-Binary, Canfuwyd yn:

www.rcn.org.uk/Professional-Development/publications/rcn-fair-care-trans-non-binary-uk-pub-009430

²³ Stonewall (2018) LGBT+ in Britain: Trans Report, Canfuwyd yn:

www.stonewall.org.uk/system/files/lgbt_in_britain_-_trans_report_final.pdf

²⁴ LGBT Foundation (2017) Transforming Outcomes A review of the needs and assets of the trans community, Canfuwyd yn: <https://dx.fy8lrzbp.ywr.cloudfront.net/Files/acd2bcc5-a2d4-4203-8e22-aed9f4843921/TransformingOutcomesLGBTFdn.pdf>

²⁵ Prifysgol Bryste (2018) Ensuring trans people in Wales receive dignified and inclusive health and social care in later life: The Trans Ageing and Care (TrAC) project, 2016-18, Canfuwyd yn: www.bristol.ac.uk/policybristol/policy-briefings/trans-ageing-and-care-project/

Beichiogrwydd a Mamolaeth

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn diogelu pobl sy'n feichiog, sydd wedi rhoi genedigaeth yn ystod y 26 wythnos diwethaf (mewn cyd-destun lle nad ydynt yn gweithio) neu sydd ar absenoldeb mamolaeth (mewn cyd-destun gweithio) yn erbyn gwahaniaethu oherwydd eu beichiogrwydd.

Yn yr 20 mlynedd diwethaf, mae rhwng 7,086 a 7,826 o enedigaethau byw yng Ngogledd Cymru bob blwyddyn. Dros y cyfnod hwn, roedd y cyfrannau mwyaf o'r genedigaethau hyn yn y grŵp oedran 25 i 29 oed. Roedd yr ail gyfran fwyaf o enedigaethau yn y grŵp 30 i 34 oed, a'r grŵp dros 40 oed oedd yr isaf. Dros y ddau ddegawd diwethaf, mae genedigaethau yn yr ardegau wedi cyfrif am rhwng 4.7% a 9.6% o holl enedigaethau Gogledd Cymru bob blwyddyn. Ac eithrio ambell flwyddyn, mae genedigaethau yn yr ardegau wedi gostwng flwyddyn ar ôl blwyddyn ers 2003.

Hil

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn datgan bod hil yn cynnwys lliw, cenedligrwydd, tarddiad ethnig neu darddiad cenedlaethol. Mae 96.8% o bobl Gogledd Cymru yn ystyried eu bod yn Wyn Cymreig/Prydeinig. Asiaidd neu Asiaidd Cymreig/Prydeinig oedd yr ail grŵp ethnig mwyaf (1.4%), ac yna grwpiau ethnig cymysg neu luosog (1.1%), grŵp ethnig arall (0.4%) a Du, Cymreig Brydeinig/Prydeinig, Caribiaidd neu Affricanaidd (0.3%).

Mae poblogaeth Gogledd Cymru yn llawer amrywiol llai o ran ethnigrwydd nag ar draws Cymru a Lloegr yn gyffredinol a nododd 96.8% o'r boblogaeth eu bod yn "Wyn" yng nghyfrifiad 2021. Yng Ngogledd Cymru, roedd y cyfrannau uchaf o bobl o "Unrhyw gefndir Gwyn arall" yn 2021 yn Wrecsam (4.8%) a Sir y Fflint (3.9%) a'r isaf yn Ynys Môn (1.9%).

Cafodd pandemig COVID-19 effaith anghyfartal ar bobl o gymunedau lleiafrifoedd ethnig ac yn ddiweddar dangosodd Llywodraeth Cymru²⁶ bod llawer o bobl, gan gynnwys rhai a anwyd yng Nghymru, yn dal i brofi hiliaeth yn rheolaidd.

Roedd adroddiad gan y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol²⁷ o 2016

²⁶ Llywodraeth Cymru (2022) Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol, Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/sites/default/files/publications/2022-06/cyflwyniad-i'r-cynllun-cymru-wrth-hiliol.pdf

²⁷ Y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol (2016) Healing a divided Britain, Canfuwyd yn:

yn trafod amryw o faterion sy'n dal i fod yn berthnasol yn 2023 i bobl o grwpiau lleiafrifoedd ethnig sy'n parhau i wynebu gwahaniaethu ac anghydraddoldeb mewn addysg, byd gwaith, tai, a safonau byw, iechyd a'r system cyfiawnder troseddol.

Ymhlith pobl 65 oed a hŷn, roedd pobl Asiaidd/Prydeinig Asiaidd a phobl Ddu Affricanaidd/Caribïaidd/Du Prydeinig yn fwy tebygol na phobl o gefndiroedd ethnig eraill o fod â salwch hirdymor oedd yn cyfyngu ac o fod ag iechyd gwael.

Roedd pobl o dras Sipsiwn neu Deithwyr Gwyddelig gryn dipyn yn fwy tebygol o fod mewn iechyd gwael o'i gymharu â phob grŵp ethnig arall (15.9% o Sipsiwn/Teithwyr Gwyddelig o'i gymharu â 4.6% o bobl Wyn Brydeinig). Mae Sipsiwn a Theithwyr yn dal i gael eu hystyried fel y rhai sydd â'r iechyd gwaethaf a'r disgwyliad oes isaf yn y DU.

Roedd aelwydydd gyda phobl o gefndiroedd ethnig 'Gwyn arall', cymysg/lluosog, Asiaidd/Asiaidd Prydeinig, Du Affricanaidd/Caribïaidd/Du Prydeinig a chefndiroedd ethnig 'eraill' i gyd yn fwy tebygol nag aelwydydd â phobl o gefndiroedd Gwyn Prydeinig o fod â llai o ystafelloedd gwely nag oedd eu hangen arnynt. Roedd pobl o gefndiroedd cymysg/lluosog a Du Affricanaidd/Caribïaidd/Du Prydeinig yn fwy tebygol na grwpiau ethnig eraill o fyw mewn tai cymdeithasol. Roedd pobl o gefndiroedd Gwyn Prydeinig a Gwyn Gwyddelig yn llai tebygol na grwpiau ethnig eraill o fod yn byw mewn tai rhent preifat.

Roedd pobl o bob grŵp nad oeddent yn Wyn Prydeinig yn fwy tebygol na phobl Wyn Brydeinig o fod yn byw mewn cartref heb gar neu fan. Ymhlith pobl 25-34 oed, roedd pobl o gefndiroedd Gwyn yn llai tebygol o fod yn ddi-waith na phobl o gefndiroedd Du a Lleiafrifoedd Ethnig. Ymhlith pobl 25-34 oed, roedd pobl o gefndiroedd Gwyn Gwyddelig ac Asiaidd/Asiaidd Prydeinig yn fwy tebygol o feddu ar gymwysterau lefel 4 (gradd neu uwch) na phobl Wyn Brydeinig, tra bod pobl o gefndir Du Affricanaidd / Caribïaidd / Du Prydeinig, Gwyn 'eraill' a chefndiroedd ethnig 'eraill' yn llai tebygol na phobl Wyn Brydeinig o feddu ar y lefel hon o gymhwyster. Ymhlith pobl 16-24 oed, roedd pobl o gefndiroedd ethnig lluosog cymysg, Gwyddelig Gwyn, Gwyn 'eraill' ac 'eraill' i gyd yn fwy tebygol na phobl o gefndiroedd Gwyn Prydeinig o fod heb unrhyw gymwysterau. Yn yr un grŵp oedran, roedd pobl o gefndiroedd Asiaidd/Asiaidd Prydeinig yn llai tebygol

na phobl Wyn Brydeinig o fod heb unrhyw gymwysterau. Roedd canran y bobl yn y grŵp oedran hwn heb unrhyw gymwysterau yn debyg ar gyfer pobl Ddu Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig a Gwyn Prydeinig.

Ymhlith pobl 25-49 oed, roedd pobl o gefndiroedd Gwyn Gwyddelig, Gwyn Prydeinig a Gwyn 'eraill' yn llai tebygol o fod yn ddi-waith na phobl o gefndiroedd Du a Lleiafrifoedd Ethnig. Ymhlith pobl 25-49 oed, roedd pobl Wyn Gwyddelig ac Asiaidd/Asiaidd Prydeinig yn fwy tebygol o fod mewn swyddi rheoli, gweinyddol a phroffesiynol uwch na phobl Wyn Brydeinig, tra bod pobl Ddu Affricanaidd/Caribiaidd/Du Prydeinig, Gwyn 'eraill', cymysg/lluosog a chefnidiroedd ethnig 'eraill' yn llai tebygol na phobl Wyn Brydeinig o fod mewn galwedigaethau o'r fath.

Crefydd a/neu Gred

Yn ôl Cyfrifiad 2021²⁸, Cristnogaeth yw'r crefydd fwyaf cyffredin ym mhob oedran yng Ngogledd Cymru ac mae'n cynrychioli 49.8% o'r boblogaeth. Er bod y prif grŵp nesaf, ar 41.7%, wedi nodi nad oedd ganddynt unrhyw grefydd mae ystadegau'n dangos bod 1.8% o'r boblogaeth yn bobl sy'n dilyn crefyddau Budhaidd, Hindŵaidd, Iddewig, Mwslimaidd a Sikhaidd. Dewisodd 6.7% o bobl beidio â datgan eu crefydd neu gred.

I grynhoi, mae gan Ogledd Cymru gyfran uwch o bobl sy'n Gristnogion, heb unrhyw grefydd, neu heb ddatgan crefydd na'r ffigurau cenedlaethol. Mewn cyferbyniad, mae ganddi gyfran is o bobl sy'n dilyn crefydd heblaw Cristnogaeth, sy'n adlewyrchu cyfansoddiad ethnig y grefydd.

²⁸ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Crefydd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021 Canfuwyd yn:

<https://cy.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/culturalidentity/religion/bulletins/religionenglandandwales/census2021>

Priodas a Phartneriaeth Sifil

Fel y soniwyd yn gynharach yn yr adroddiad, nid yw priodas a phartneriaeth sifil yn dod o dan y Ddyletswydd Cydraddoldeb (PSED) yn yr un modd â'r nodweddion gwarchoddedig eraill. Fodd bynnag mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn amddiffyn unigolion sydd mewn partneriaeth sifil, neu briodas, rhag wynebu gwahaniaethu. Mae'r Gwasanaeth wedi ystyried y nodwedd warchoddedig hon yn yr un modd, yn bennaf oherwydd bod statws perthynas person yn un o'r ffactorau niferus a all eu rhoi mewn mwy o 'risg' o dân yn y cartref. Er enghraifft, os yw pobl yn byw ar eu pen eu hunain, maent mewn mwy o berygl o gael tân yn y cartref. Mae pobl 65 oed a throsodd sy'n byw ar eu pen eu hunain mewn mwy fyth o berygl.

Mae tystiolaeth yn awgrymu bod yn briod yn gysylltiedig â gwell iechyd meddwl²⁹, ac iechyd corfforol³⁰. Mae llai o dystiolaeth ynglŷn â manteision bod mewn partneriaeth sifil, ond mae'n debygol bod yr un manteision hefyd i bobl mewn perthynas gadarn o'r fath fel partneriaethau sifil. Lle mae cyplau heterorywiol yn wahanol i barau mewn perthynas o'r un rhyw a phartneriaethau sifil, maent yn profi troseddau casineb, gwahaniaethu ac erledigaeth oherwydd eu cyfeiriadedd rhywiol³¹ ac mae hyn yn debygol o gael effaith negyddol ar eu lles meddyliol a'u hymdeimlad o ddiogelwch. Gall hyn hefyd fod yn gysylltiedig â diffyg cydnabyddiaeth gyhoeddus a fframwaith cymdeithasol cyson y gellir adeiladu perthynas o'r fath arno³².

Ar draws grwpiau oedran hŷn, roedd dynion a menywod sy'n byw fel cwpl yn fwy tebygol o fod mewn iechyd da neu iechyd da iawn o'i gymharu â'r rhai nad oeddent yn byw fel cwpl, p'run a oedd y rhai nad oeddent yn byw fel cwpl yn byw gyda phobl eraill ai peidio³³.

²⁹ Kiecolt-Glaser, J. K. & Newton, T. L. (2001) Marriage and health: his and hers. *Psychological bulletin*, Cyfrol 127(4), 472.

³⁰ Johnson, D.R. & Wu, J. (2002) An empirical test of crisis, social selection, and role explanations of the relationship between marital disruption and psychological distress: A pooled time-series analysis of four-wave panel data. *Journal of marriage and family*, Cyfrol 64(1), 211-224.

³¹ King et al (2003) Mental health and quality of life of gay men and lesbians in England and Wales: controlled, cross-sectional study. *The British Journal of Psychiatry*, Cyfrol 183(6), 552-558.

³² King, M. & Barlett, A. (2006) What same sex civil partnerships may mean for health Canfuwyd yn: www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2465551/

³³ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Pobl Poblogaeth a Chymuned, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/ageing/articles/profileoftheolderpopulationlivinginenglandandwalesin2021andchangessince2011/2023-04-03

Fel y byddech yn ei ddisgwyl, pobl 16-24 oed sydd fwyaf tebygol o fod yn sengl, a'r rhai 65+ oed yw'r grŵp oedran mwyaf tebygol o fod yn weddw neu'n bartner sydd ar ôl o bartneriaeth sifil o'r un rhyw³⁴. Mae partneriaethau sifil o'r un rhyw yn fwyaf cyffredin ymhlith pobl 35–49 oed, lle maent yn cyfrif am 0.2% o gyfanswm y grŵp oedran. Mae cyfran y bobl sy'n briod, wedi gwahanu neu wedi ysgaru yn cynyddu gydag oedran, hyd at 65+ pan fydd yn dechrau gostwng, i ystyried y gyfran gynyddol o bobl sydd wedi colli partner.

Ystyriaethau'r Gymraeg

Yn ôl Cyfrifiad 2021³⁵, yn arwyddocaol, mae'r canrannau uchaf o siaradwyr Cymraeg yng Nghymru i'w gweld yn siroedd Gwynedd (64.4%) ac Ynys Môn (55.8%) yng Ngogledd Cymru. Mae Gogledd Cymru fel rhanbarth yn gartref i dros draean o boblogaeth Cymru sy'n siarad Cymraeg.

Mae'r Gwasanaeth wedi ymrwymo i hyrwyddo a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg fel iaith y gweithle a'r gymuned, ac mae'n adrodd ar hyn yn flynyddol fel sy'n ofynnol o dan Fesur y Gymraeg (Cymru) (2011). Ochr yn ochr â hyn, mae'r Gwasanaeth yn cefnogi strategaeth Gymraeg 'Cymraeg 2050' Llywodraeth Cymru gyda'r targed o filiwn o siaradwyr erbyn 2050 (Llywodraeth Cymru, 2017). Nod y strategaeth yw cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg a chreu amodau ffafriol i hyn ddigwydd, gan gynnwys cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle ar draws pob sector.

Mae mwy o wybodaeth wedi'i chyhoeddi yn adroddiad monitro'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol [Cliciwch yma](#).

Ystyriaethau Economaidd-gymdeithasol

Yn ôl Cyfrifiad 2021, mae rhai o'r ardaloedd mwyaf difreintiedig yng Nghymru wedi'u crynhoi mewn trefi arfordirol a threfi ar y ffin yng Ngogledd Cymru^{36,37}.

³⁴ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Pobl Poblogaeth a Chymuned, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/birthsdeathsandmarriages/ageing/article/profileoftheolderpopulationlivinginenglandandwalesin2021andchangessince2011/2023-04-03

³⁵ Llywodraeth Cymru (2022) Y Gymraeg yng Nghymru, Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/y-gymraeg-yng-nghymru-cyfrifiad-2021-html

³⁶ Llywodraeth Cymru (2022) Dadansoddiad o nodweddion poblogaeth yn ôl amddifadedd ardal (Cyfrifiad 2021), Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/dadansoddiad-o-nodweddion-poblogaeth-yn-ol-amddifadedd-ardal-cyfrifiad-2021

³⁷ Llywodraeth Cymru (2021) Pobl ifanc heb fod mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant (NEET): Ebrill 2020 i Fawrth 2021. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/sites/default/files/pdf-

Mae'r ardaloedd hyn yn cynnwys Y Rhyl a Bae Cinmel. Yn Ne-orllewin Y Rhyl, mae amddifadedd yn effeithio ar tua 70% o aelwydydd yn ôl y map. Mae gan ardaloedd eraill, megis Abergele, Gorllewin Dinbych a Gronant gyfraddau uchel o amddifadedd hefyd, sef tua 60%. Mae o leiaf un math o amddifadedd yn effeithio ar tua 50% o gartrefi yn Llanelwy, Dyserth a Mostyn. Mae Cymuned Parc Caia yn Wrecsam o fewn y 10 ardal fwyaf difreintiedig o ran parthau incwm, addysg a diogelwch cymunedol. Mae ardaloedd difreintiedig eraill yn cynnwys cymunedau arfordirol ar draws Sir y Fflint megis Glannau Dyfrdwy, Delyn ac Alyn. Cynhaliwyd llawer o waith ymgysylltu yn yr ardaloedd difreintiedig hyn ac fe geir dadansoddiad llawn yn adroddiad llawn yr ymgynghoriad.

Gogledd Cymru (14.4%) sydd â'r gyfran uchaf o bobl ifanc (16 i 24 oed) nad ydynt mewn Addysg, Cyflogaeth na Hyfforddiant (NEET), o'i gymharu â 13.1% yn Ne Cymru sydd â'r isaf³⁸. Gyda chroestoriadedd mewn golwg, roedd 55.8% (26,600) o ddynion 16 i 24 oed yn y categori NEET, o'i gymharu â 44.2% (21,100) o fenywod 16 i 24 oed. Mae pobl ifanc anabl yn fwy tebygol o fod yn y categori NEET na phobl ifanc nad ydynt yn anabl ac mae cyfran y bobl anabl sy'n NEET yn codi o 18.1% yn yr oedran 16 i 18, i 41.2% rhwng 19 a 24 oed³⁹.

Y gyfradd gyflogaeth ar gyfer pobl rhwng 16 a 64 oed yng Nghymru oedd 73.0% yn y flwyddyn a ddaeth i ben ym mis Mawrth 2023, i lawr 0.6 pwynt canran o'i gymharu â'r flwyddyn flaenorol⁴⁰.

Mae cyfraddau diweithdra yn amrywio ar draws Gogledd Cymru, fel a ganlyn: gyda Gwynedd (26.4%), Sir Ddinbych (26.1%), Sir Conwy (24.2%), Ynys Môn (22.6%), Wrecsam (22.1%) a Sir y Fflint (21.3%)⁴¹.

[versions/2022/10/1/1666014008/pobl-ifanc-heb-fod-mewn-addysg-cyflogaeth-neu-hyfforddiant-neet-ebrill-2020-i-fawrth-2021.pdf](https://www.llyw.cymru/versions/2022/10/1/1666014008/pobl-ifanc-heb-fod-mewn-addysg-cyflogaeth-neu-hyfforddiant-neet-ebrill-2020-i-fawrth-2021.pdf)

³⁸ Llywodraeth Cymru (2023) Cyfranogiad pobl ifanc mewn addysg ac yn y farchnad lafur: 2021 a 2022 (dros dro), Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/cyfranogiad-pobl-ifanc-mewn-addysg-ac-yn-y-farchnad-lafur-2021-2022-dros-dro-html

³⁹ Llywodraeth Cymru (2022) Pobl ifanc heb fod mewn addysg, cyflogaeth neu hyfforddiant (NEET): Ebrill 2020 i Fawrth 2021, Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/pobl-ifanc-heb-fod-mewn-addysg-cyflogaeth-neu-hyfforddiant-neet-ebrill-2020-i-fawrth-2021

⁴⁰ Llywodraeth Cymru (2023) Ystadegau'r farchnad lafur (Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth): Ebrill 2022 i Fawrth 2023. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/ystadegau-farchnad-lafur-arolwg-blynyddol-or-boblogaeth-2023-html

⁴¹ Llywodraeth Cymru (2023) Ystadegau'r farchnad lafur (Arolwg Blynyddol o'r Boblogaeth): Ebrill 2022 i Fawrth 2023. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/ystadegau-farchnad-lafur-arolwg-blynyddol-or-boblogaeth-2023-html

Nid yw bod mewn cyflogaeth (neu weithio) yn gwarchod pobl rhag profi tlodi ac amddifadedd. Gwaith cyflog isel yw'r cyfrannwr mwyaf at dlodi mewn gwaith gan ei fod yn ei gwneud hi'n anodd iawn dianc rhag tlodi, yn bennaf oherwydd nad yw rhai pobl yn cael digon o gyflog neu nad oes llawer o swyddi sy'n talu'n dda mewn ardal benodol⁴². Mae bylchau cyflog a thlodi mewn gwaith yn effeithio llawer mwy ar rai grwpiau penodol nag eraill, ac mae'r risg o dlodi mewn gwaith yn fwy i weithwyr anabl a lleiafrifoedd ethnig⁴³.

O ran iechyd, mae aelwyd yn cael ei hystyried yn un lle mae amddifadedd os yw iechyd cyffredinol unrhyw berson ar yr aelwyd yn wael neu'n wael iawn neu mae'n cael ei adnabod fel person anabl⁴⁴. Gellir gweld dadansoddiad o anabledd yn yr adran berthnasol ar dudalen 12; mae'n werth nodi bod gan 21.1% o boblogaeth Gogledd Cymru anabledd a/neu gyflwr iechyd hirdymor⁴⁵. Er mai Gwynedd (18.1%) ydy un o'r awdurdodau lleol sydd â'r gyfran isaf o bobl anabl yng Nghymru, mae canran gyfartalog pobl anabl ar draws y rhanbarth yn uwch na rhannau eraill o'r DU. Gyda chroestoriadedd mewn golwg, roedd 22.3% o ferched a 19.8% o ddynion yn anabl. Roedd canran y rhai sydd wedi'u cyfyngu ychydig yn 11.9% ar gyfer merched a 10.3% ar gyfer dynion. Nododd cyfran uwch o ferched na dynion eu bod wedi'u cyfyngu'n fawr; 10.4% a 9.5%, yn y drefn honno⁴⁶.

Gyda chroestoriadedd mewn golwg, mae cysylltiad uniongyrchol rhwng yr argyfwng costau byw ac iechyd gyda 60% o bobl yng Nghymru yn dweud bod eu hiechyd wedi gwaethygu oherwydd costau cynyddol⁴⁷.

⁴² Joseph Rowntree Foundation (2020) UK Poverty Report 2019/20. Canfuwyd yn: www.jrf.org.uk/report/uk-poverty-2019-20

⁴³ Llywodraeth Cymru (2019). Mae'r rhan fwyaf o blant sydd mewn tlodi yn byw ar aelwydydd sy'n gweithio. Canfuwyd yn: www.llyw.cymru/maer-rhan-fwyaf-o-blant-sydd-mewn-tlodi-yn-byw-ar-aelwydydd-syn-gweithio-adroddiad-newydd

⁴⁴ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Newid yn amddifadedd y cartref: Cyfrifiad 2021, Canfuwyd yn: <https://cy.ons.gov.uk/census/census2021dictionary/variablesbytopic/demographyvariables/census2021/householddeprivation>

⁴⁵ Llywodraeth Cymru (2023) Iechyd, anabledd a darpariaeth gofal di-dâl yng Nghymru (Cyfrifiad 2021), Canfuwyd yn: <https://www.llyw.cymru/iechyd-anabledd-darpariaeth-gofal-di-dal-yng-nghymru-cyfrifiad-2021>

⁴⁶ Swyddfa Ystadegau Gwladol (2021) Anabledd yn ôl oedran, rhyw ac amddifadedd, Cymru a Lloegr: Cyfrifiad 2021, Canfuwyd yn: www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/healthandsocialcare/disability/articles/disabilitybyagesexanddeprivationenglandandwales/census2021#:~:text=In%20England%2C%2018.7%25%20of%20females,19.8%25%20of%20males%20were%20disabled.

⁴⁷ Gwasanaeth Iechyd Gwladol (2022) 60 per cent of people in Wales say their health has worsened due to rising cost of living. Canfuwyd yn: www.nhsconfed.org/news/60-cent-people-wales-say-their-health-has-worsened-due-rising-cost-living

Mae disgwyliad oes yn ystyriaeth bwysig wrth edrych ar safonau byw ac iechyd. Yng Nghymru, y disgwyliad oes adeg genedigaeth oedd 82 mlynedd i fenywod a 78 mlynedd i ddynion ar gyfer 2018-20⁴⁸. Roedd hyn yn ostyngiad bach i ddynion a menywod, yn dilyn cyfraddau marwolaeth uwch yn 2020 yn ystod pandemig COVID-19. Roedd disgwyliad oes iach yn 62 mlynedd i fenywod a 61 mlynedd i ddynion rhwng 2018 a 2020.

Mae ystadegau Llywodraeth Cymru⁴⁹ yn awgrymu mai'r disgwyliad oes uchaf i fenywod yng Ngogledd Cymru oedd 83.1 o flynyddoedd yng Nghonwy a Gwynedd, tra mai yng Ngwynedd roedd y disgwyliad oes uchaf i ddynion (79.5). Roedd y disgwyliad oes isaf i fenywod yng Ngogledd Cymru yn Sir Ddinbych (81.1) ac mewn dynion roedd yn Sir Ddinbych a Wrecsam (78.3).

⁴⁸ Llywodraeth Cymru (2022c) Llesiant Cymru, 2022. Canfuwyd yn: [Llesiant Cymru, 2022: Cymru iachach \[HTML\] | LLYW.CYMRU](#)

⁴⁹ Llywodraeth Cymru (2022c) Llesiant Cymru, 2022. Canfuwyd yn: [Llesiant Cymru, 2022: Cymru iachach \[HTML\] | LLYW.CYMRU](#)

Ymgysylltiad ac Ymgynghoriad â Grwpiau Cydraddoldeb Penodol

Trefnwyd cyfres o grwpiau ffocws yn edrych ar Gydraddoldeb, Amrywiaeth a Chynhwysiant mewn partneriaeth â grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb ledled Gogledd Cymru. Yn ystod pob grŵp ffocws, rhoddwyd trosolwg o'r Cynllun Rheoli Risg Cymunedol a chasglwyd adborth yn cyfateb i'r un cwestiynau ag a restrwyd yn yr holiadur ymgynghori. Roedd y dull hwn yn sicrhau bod y cwestiynau a ofynnwyd i aelodau'r gymuned yn gyson, ac y gellid cymharu a chyferbynnu'r adborth.

Trefnwyd cyfanswm o 24 o grwpiau ffocws mewn partneriaeth â'r grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb, a oedd yn cynnwys grwpiau cymunedol a grwpiau ieuenctid, elusennau ac adrannau penodol o fewn awdurdodau lleol a oedd yn cefnogi pobl sydd yn draddodiadol yn fwy tebygol o fod 'mewn perygl' o dân ac argyfyngau eraill. Cynhaliwyd 23 o grwpiau ffocws wyneb yn wyneb yn Sir y Fflint (x 9), Gwynedd (x 7), Sir Ddinbych (x 4) a Wrecsam (x 3). Trefnwyd 1 grŵp ffocws ar-lein ar gyfer elusen sy'n cwmpasu Gogledd Cymru. Er na ofynnwyd yn benodol am grwpiau ffocws yng Nghonwy nac Ynys Môn yn ystod yr ymgynghoriad hwn, cymerodd pobl o'r ardaloedd hyn ran yn y grwpiau ffocws a drefnwyd.

Cwblhawyd holiaduron ymgynghori yn ystod y grwpiau ffocws a chynorthwyodd ysgrifenyddwyr rai pobl nad oeddent yn gallu ysgrifennu. Dewisodd rhai mynychwyr fynd â chopi o CRMP 2025-26 a holiadur gyda nhw i'w gwblhau a'i ddychwelyd yn ddiweddarach. Mae grwpiau ffocws yn ffordd effeithiol iawn o gasglu adborth, yn enwedig ymhlith pobl nad ydyn nhw'n gwybod fawr ddim am y gwasanaeth tân ac achub, gan eu bod yn gallu gofyn cwestiynau a holi ynghylch gwybodaeth nad yw'n glir.

Er bod 279 o bobl wedi ymateb i'r ymgynghoriad, roedd rhai o'r ymatebwyr yn rhoi adborth ar ran grŵp llawer ehangach o bobl (h.y. eu grŵp 'cymunedol' neu elusen). Ymhlith y 24 o grwpiau ffocws, roedd dros 1,000 o bobl yn gysylltiedig ac yn cael eu cynrychioli yn yr adborth a ddarparwyd.

Crynodeb o Ganfyddiadau'r Dadansoddiad o'r Effaith ar Gydraddoldeb

Mae themâu sy'n ymwneud â chydraddoldeb ar gyfer pob un o'r pum egwyddor wedi'u cynnwys yn yr adrannau perthnasol. Mae'r adborth wedi'i grynhofi isod ynghyd â'r mesurau lliniaru.

Egwyddor Pobl

Datblygu timau amrywiol: Roedd consensws cryf ymhlith yr ymatebwyr bod recriwtio a datblygu timau amrywiol yn ychwanegu gwerth ac yn helpu i gyflwyno gwasanaethau cynhwysol. Roedd rhywfaint o gyfeiriadau penodol at oedran, ethnigrwydd, anabledd, rhywedd a chyfeiriadedd rhywiol.

Mesurau lliniaru: Er mwyn sicrhau bod y gwasanaeth yn denu ac yn recriwtio pobl dalentog o bob cefndir, mabwysiadir ystod o ddulliau cyfathrebu a datblygir ymyriadau penodol i dargedu pobl o grwpiau a dangynrychiolir yn y gweithlu. Mae'r gwasanaeth hefyd yn adolygu ei arferion recriwtio yn rheolaidd i sicrhau ei fod yn mabwysiadu'r arfer gorau.

Rhwystrau ieithyddol a diwylliannol: Mynegwyd pryderon bod gwahanol grwpiau ethnig lleiafrifol yn wynebu rhwystrau iaith o ran recriwtio ac am sut y gallai arferion crefyddol a gwrthdaro diwylliannol â gweithgarwch recriwtio.

Mesurau lliniaru: Mae gweithgarwch recriwtio yn digwydd mewn ymateb i ofynion y gwasanaeth, ond mae recriwtio diffoddwyr tân yn digwydd yn barhaus sy'n golygu bod nifer o gyfleoedd i bobl wneud cais ar adegau penodol allweddol bob blwyddyn.

Mynd i'r afael â'r mater o recriwtio staff ar alwad: Roedd rhai ymatebwyr o'r farn y dylai'r gwasanaeth wella'r ffordd y mae'n recriwtio pobl i rolau ar-alwad i ddarparu gwasanaeth brys mwy effeithiol. Roedd cyfeiriad penodol at wella darpariaeth frys ym mhob lleoliad, ond roedd adborth gan wahanol randdeiliaid yn awgrymu bod de Gwynedd yn bryder arbennig. Mynegwyd hefyd y diffyg cyfleoedd cyflogaeth llawn-amser i bobl sy'n byw yng Ngwynedd nad ydynt ar hyn o bryd yn gallu gweithio'n llawn-amser yn yr ardal lle maent yn byw.

Mesurau lliniaru: Mewn partneriaeth â nifer o randdeiliaid lluosog, mae'r gwasanaeth yn cynnal adolygiad o'i ddarpariaeth frys a bydd canlyniad yr adolygiad yn pennu systemau dyletswydd a threfniadau darpariaeth tân yn y dyfodol i sicrhau bod y ddarpariaeth tân orau bosibl yn cael ei chyflwyno.

Gofynion Mynediad: Cafodd gofynion mynediad a meini prawf i ymuno â'r Gwasanaeth fel Diffoddwr Tân ac ar draws gwahanol rolau'r Gwasanaeth Corfforaethol eu crybwyll yn ystod yr ymgynghoriad. Roedd pobl mewn gwahanol ardaloedd yng Ngogledd Cymru yn pryderu y gallai'r Gwasanaeth fod yn colli pobl dalentog oherwydd bod gofynion mynediad sy'n cynnwys TGAU gradd 4 neu uwch (neu 'C' neu uwch o dan y system raddio flaenorol), cymwysterau ffurfiol eraill a'r angen i gael trwydded yrru lawn yn eithrio llawer o bobl dalentog a galluog rhag ymuno.

Lliniaru: Bydd adborth yn cael ei drosglwyddo i Bwyllgor Adnoddau Sefydliadol a Grŵp Pobl a Datblygu y Gwasanaeth i'w ystyried, a gwneir pob ymdrech i addasu'r gofynion mynediad a hyrwyddo cynhwysiant lle bo modd.

Egwyddor Atal

Darpariaeth Diogel ac Iach: Roedd cefnogaeth enfawr i archwiliadau Diogel ac Iach, er bod rhai grwpiau cydraddoldeb yn teimlo y dylai'r gwasanaeth gynyddu nifer yr archwiliadau Diogel ac Iach rydym yn eu cynnal. Soniodd llawer o ymatebwyr am bryderon bod pobl anabl, gan gynnwys y rhai â chyflyrau iechyd, a phobl hŷn mewn mwy o berygl o ran tân ac argyfyngau oherwydd eu bod wedi'u hynysu a'u bod â symudedd cyfyngedig, ac na fyddent felly yn gallu dianc rhag sefyllfa o argyfwng yn gyflym ac yn annibynnol.

Lliniaru: Mae'r Gwasanaeth wedi cynyddu nifer yr Archwiliadau Diogel ac Iach yn 2024/25 ac oherwydd y meini prawf sgorio pwyntiau sy'n seiliedig ar dystiolaeth a ddefnyddir i flaenoriaethu pa bobl sy'n cael Archwiliadau Diogel ac Iach, mae hyn yn aml yn cynnwys pobl anabl a grwpiau oedran hŷn. O ran annibyniaeth, mae pobl sy'n byw ar eu pennau eu hunain hefyd yn sgorio pwyntiau ychwanegol, sy'n sicrhau bod golwg gyfannol yn cael ei rhoi.

Pobl yn byw'n hirach, ond ddim bob amser yn byw'n iachach: Mynegodd llawer o ymatebwyr bryderon yn ymwneud â phoblogaeth sy'n heneiddio, yn bennaf ynghylch y ffaith bod pobl yn byw'n hirach, ond ddim yn byw'n iachach. Mae pryderon yn ymwneud â nifer cynyddol o bobl yn wynebu mwy o risg o lithro, baglu a chwympo, tra bod rhai pobl yn teimlo bod y ffaith eu bod yn byw ar eu pennau eu hunain a bod teimlad o unigrwydd ac unigedd hefyd yn eu rhoi mewn mwy o berygl.

Lliniaru: Bydd yr adborth hwn o fudd i'r fîm atal a llawer o asiantaethau partner sy'n cynnwys elusennau a gwasanaethau cyhoeddus sy'n cydweithio i fynd i'r afael â phryderon gofal cymdeithasol, iechyd a diogelwch.

Mynediad wedi'i rwystro a'i gyfyngu i lwybrau a phalmentydd: Mynegodd amryw o bobl anabl a phobl hŷn â symudedd cyfyngedig bryderon am lwybrau a phalmentydd sy'n aml yn cael eu rhwystro gan geir, faniau a cherbydau eraill sydd wedi'u parcio. Y brif broblem yw mynediad, yn enwedig i ddefnyddwyr cadeiriau olwyn a phobl â chadeiriau gwthio sy'n gorfod mynd ar ffyrdd prysur i fynd heibio cerbydau sydd wedi'u parcio. Tynnwyd sylw hefyd at faterion yn ymwneud â cherbydau yn blocio cyrbau is.

Lliniaru: Bydd yr adborth hwn o fudd i'r fîm atal, a all weithio gydag asiantaethau partner sy'n cydweithio i fynd i'r afael â phryderon yn ymwneud â diogelwch ffyrdd a diogelwch y cyhoedd.

Cynnydd mewn iechyd meddwl a lles: Mynegodd ymatebwyr unigol ac elusennau lleol eu pryderon ynghylch y cynnydd mewn achosion o iechyd meddwl a lles niweidiol yn y rhanbarth. Roedd llawer o ymatebwyr yn teimlo bod pobl ag iechyd meddwl gwael mewn mwy o berygl o ddamweiniau, tân, argyfyngau eraill, hunan-niweidio a synio am hunanladdiad. Tynnodd ymatebwyr sylw hefyd at y ffaith bod pobl sy'n byw ar eu pennau eu hunain yn arbennig o agored i niwed.

Lliniaru: Mae'r Gwasanaeth yn defnyddio iechyd meddwl (a byw ar eich pen eich hun) yn y meini prawf, sy'n helpu i flaenoriaethu'r rhai sy'n cael Archwiliad Diogel ac Iach. Mae'r Gwasanaeth hefyd yn cyfeirio (ac, mewn rhai achosion, atgyfeirio) aelodau o'r gymuned y maent yn teimlo y gallant elwa o gyngor a chymorth proffesiynol ynghylch eu hiechyd meddwl a'u lles. Mae'r Gwasanaeth hefyd yn hyrwyddo adnoddau a gwybodaeth ddefnyddiol trwy ddarparu gwasanaethau a thrwy ymgyrchoedd penodol.

Rhwystrau ieithyddol a diwylliannol: Cafwyd awgrymiadau gan wahanol grwpiau ethnig lleiafrifol ynghylch sut mae'r Gwasanaeth yn ystyried rhwystrau iaith ac arferion crefyddol a diwylliannol. Roedd rhai grwpiau ethnig lleiafrifol yn teimlo y gallai'r Gwasanaeth wella'r ffordd y mae'n ymgysylltu â nhw i sicrhau bod negeseuon diogelwch allweddol yn cael eu derbyn ac y gweithredir arnynt.

Lliniaru: Bydd yr adborth hwn o fudd i'r Tîm Atal a'u hadolygiad o ymgyrchoedd ac ymgysylltiad cymunedol cysylltiedig yn flynyddol. Mae'r gweithgareddau arfaethedig wedi'u cynllunio i gyd-fynd ag ymgyrchoedd diogelwch a thueddiadau newydd a rhai sy'n dod i'r amlwg. Mae'r dull cyfannol hwn yn sicrhau bod y gwasanaethau'n canfod beth yw'r risgiau ac yn datblygu negeseuon diogelwch i helpu i atal argyfyngau all ddigwydd yn eu sgil.

Pobl sy'n byw mewn tlodi: Cyfeiriodd rhai ymatebwyr at themâu sy'n ymwneud â statws economaidd-gymdeithasol is gan gynnwys pobl a allai fod mewn mwy o berygl oherwydd tlodi ac amddifadedd. Codwyd trafodaethau yn ymwneud â phobl yn byw mewn amodau byw gwael, ond nid oedd sicrwydd a oedd yr amodau o ganlyniad i ddewisiadau unigolion o ran ffordd o fyw ynteu gyflwr yr adeiladau ffisegol, y potensial i wresogi eu heiddo neu ffactorau eraill y tu hwnt i reolaeth yr unigolyn.

Lliniaru: Er bod gan y fîm Atal ymwybyddiaeth ragorol o'r tueddiadau presennol o ran risg mewn eiddo domestig, bydd ymgysylltu ac ymchwil pellach yn fuddiol. Mae ymgyrchoedd a phrosiectau penodol wedi'u cynllunio i amddiffyn pobl, atal gwahanol fathau o argyfyngau amrywiol a chyfeirio pobl sydd mewn angen at bartneriaid allanol (h.y. banciau bwyd, cyngor ariannol, cymorth gofal).

Anghydraddoldeb ac Effaith Anghymesur ar Ferched: Mae ymgynghori â menywod ac elusennau sydd yn gweithio er budd rhywedd yn amlygu pryder cynyddol bod cam-drin domestig / trais domestig yn effeithio'n anghymesur ar ferched. Mae merched hefyd yn cael eu heffeithio'n anghymesur pan gânt eu dedfrydu i garchar gan eu bod yn aml yn colli eu cyflogaeth, eu cartrefi a'u mynediad i'w plant. Nid oes gan lawer o ferched unrhyw ddewis arall ac maent yn syrthio yn ôl i'w perthnasoedd camdriniol oherwydd y diffyg cefnogaeth a'r ddarpariaeth sydd ar gael iddynt ddechrau bywyd newydd. Mae'r sefyllfaoedd hyn yn debygol o achosi iechyd meddwl niweidiol i rai menywod ac mae'r rhai sy'n ddigartref yn y pen draw yn dod mewn mwy o berygl o argyfyngau.

Lliniaru - Fel gwasanaeth brys sy'n gweithio'n galed i atal argyfyngau, byddwn yn gweithio'n agos gyda grwpiau cymorth menywod ac elusennau i fonitro'r sefyllfa i sicrhau bod negeseuon diogelwch allweddol yn cyrraedd merched mewn perthnasoedd camdriniol a phobl sydd mewn perygl o fod yn ddigartref.

Pryderon ynghylch Diogelwch ar y Ffyrdd: Roedd ymatebwyr, yn enwedig pobl anabl a phobl hŷn, yn bryderus iawn am ddiogelwch ar y ffyrdd. Cyfeiriwyd yn benodol at bobl yn gyrru tra'u bod ar eu ffonau, effeithiolrwydd y cyfyngiad cyflymder o 20mya, ond hefyd y ffaith bod rhai gyrrwyr yn dal i oryrru, cerbydau amaethyddol modern yn cymryd gormod o le ar y ffyrdd a'r ffaith bod y cynhaeaf hwyr eleni wedi gadael mwd ar y ffyrdd. Roedd pryder arbennig mewn rhannau canolog o Sir Ddinbych ynglŷn â gyrrwyr tractorau yn defnyddio ffonau wrth yrru.

Lliniaru: Mae'r adborth hwn yn atgyfnerthu llawer o bwyntiau a godwyd yn ystod yr ymgynghoriad CRMP cychwynnol ym mis Ebrill 2024. Bydd yr adborth hwn o fudd i'r fîm atal ac asiantaethau partner sy'n cydweithio i fynd i'r afael â phryderon yn ymwneud â diogelwch ar y ffyrdd a diogelwch y cyhoedd.

Technolegau Newydd a Datblygol: Roedd llawer o ymatebwyr yn pryderu am e-feiciau ac e-sgwteri o ran risg tân, ond hefyd am sut y maent yn beryglus ar lwybrau, ffyrdd, ond hefyd yn risg tân yn y cartref. Er bod pryderon wedi'u codi mewn sawl ardal, codwyd pryderon penodol yn y Bala, y Rhyl a Wreccsam.

Lliniaru: Bydd yr adborth hwn yn ychwanegu at y nifer cynyddol o adroddiadau sy'n galluogi'r gwasanaeth i asesu pryderon a godwyd gan y cyhoedd a data am ddiogwyddiadau sy'n llywio gweithgarwch risg, ymateb ac atal.

Ein Hegwyddor Diogelu

Cefnogaeth gref i'r gwaith diogelu: Roedd mwyafrif yr ymatebwyr o'r farn bod fîm diogelwch y gwasanaeth yn ychwanegu gwerth a bod dull sy'n seiliedig ar risg yn helpu i sicrhau bod busnesau lleol yn ddiogel, a'u bod yn hyrwyddo diogelwch y cyhoedd.

Lliniaru: Trwy raglen arolygu ac atgyfeiriadau sy'n seiliedig ar risg, mae'r gwasanaeth yn cynghori busnesau lleol yn unol â'r gofyn, gan felly wneud landlordiaid a pherchnogion busnes yn atebol am risgiau posibl a risgiau gwirioneddol i ddiogelwch y cyhoedd.

Diffyg lle mewn lleoliadau busnes: Amlygodd ymatebwyr, yn enwedig pobl anabl a phobl hŷn, bryderon mewn busnesau amrywiol ar draws Gogledd Cymru. Soniwyd sawl gwaith am yr anallu i ddianc o siop mewn argyfwng. Roedd 'addasiadau ffisegol fel y'u gelwir' i archfarchnadoedd a siopau ers pandemig Covid-19 yn peri pryder arbennig oherwydd mae'n ymddangos bod rhai newidiadau wedi cael effaith negyddol ar fynediad.

Lliniaru: Mae fîm Diogelwch y Gwasanaeth yn casglu gwybodaeth yn barhaus i asesu risg. Gellir rhannu'r adborth hwn ag asiantaethau partner a busnesau lleol i'w ystyried a'i asesu.

Pryderon penodol mewn Archfarchnadoedd: Mynegodd sawl ymatebydd bryderon am eu hanallu canfyddedig i ddianc rhag tân neu sefyllfa o argyfwng mewn archfarchnadoedd, yn enwedig y siopau mawr lle mae ymatebwyr wedi gweld gostyngiad enfawr yn nifer y staff, sy'n effeithio ar y cymorth posibl y byddai ei angen arnynt mewn sefyllfa o argyfwng. Hefyd, roedd llawer o'r ymatebwyr yn teimlo bod staff sy'n ailstocio silffoedd yn defnyddio cewyll mawr sy'n rhwystro mynediad ac yn cyfyngu ar y gallu i ddianc, yn bennaf oherwydd bod ofn y byddai pawb yn rhuthro am yr allanfa mewn argyfwng ac yn gadael pobl hŷn a phobl anabl ar ôl.

Lliniaru: Mae fîm Diogelwch y Gwasanaeth yn casglu gwybodaeth i asesu risg. Gellir rhannu'r adborth hwn ag asiantaethau partner a busnesau lleol i'w ystyried a'i asesu.

Pryderon seilwaith a mynediad: Mae'r adborth yn awgrymu bod llawer o bobl ledled Gogledd Cymru yn profi problemau mynediad wrth fynd i mewn i, ac o gwmpas, siopau, sy'n adeiladau hŷn yn aml, gyda grisiau i'r fynedfa (neu'r allanfa) a mynediad cul y tu mewn. Roedd pryderon penodol ynghylch y nifer cyfyngedig o leoedd parcio hygyrch mewn archfarchnadoedd a lleoliadau busnes preifat eraill. Roedd nifer o ymatebwyr ar draws Gogledd Cymru yn teimlo'n gryf bod gorfod parcio yn y prif faes parcio i ffwrdd o'r brif fynedfa yn cynyddu'r risg o gwmpo, cael eich taro gan gerbyd, ac yn tanseilio'r angen i gael bathodyn glas. Roedd rhieni â phlant anabl a phobl anabl, yn enwedig y rhai ymhlith y grwpiau oedran hŷn, yn arbennig o bryderus.

Lliniaru: Mae fîm Diogelwch y Gwasanaeth yn casglu gwybodaeth sy'n helpu i asesu risg. Gellir rhannu'r adborth hwn ag asiantaethau partner a busnesau lleol i'w ystyried a'i asesu.

Technolegau Newydd a Datblygol: Roedd llawer o ymatebwyr yn poeni am eifeiciau ac e-sgwteri o ran risg tân, yn enwedig mewn llety a rennir. Soniwyd am eitemau trydanol eraill fel cadeiriau pŵer, yn enwedig o ran sut maent yn cael eu storio mewn adeiladau, cartrefi gofal a chartrefi preswyl.

Lliniaru: Mae'r Gwasanaeth yn casglu gwybodaeth sy'n helpu i asesu risg, a hefyd mae archwiliadau o fewn y fframwaith arolygu presennol yn nodi risgiau a mesurau diogelwch sy'n ymwneud â nwyddau trydanol. Mae'r fîm Diogelwch yn mynd ar drywydd unrhyw adroddiadau ac atgyfeiriadau penodol.

Egwyddor Ymateb

Poblogaeth yn heneiddio: Gyda chyfran sylweddol o boblogaeth Gogledd Cymru yn 65 oed a throsodd, mynegwyd pryderon yn ystod yr ymgynghoriad ynghylch amseroedd ymateb, yn enwedig mewn ardaloedd daearyddol gwledig lle gallai amseroedd ymateb brys arafach effeithio ar eu diogelwch. Roedd cefnogaeth gyffredinol i adolygiad arall o'r ddarpariaeth frys, cefnogaeth gref i ymestyn y ddarpariaeth bresennol yng Ngwynedd, mwy o swyddi llawn-amser yn ddelfrydol, a chynigiodd sawl unigolyn y dylai gorsafoedd tân newydd gael eu hadeiladu fel ffordd o wella'r ddarpariaeth mewn ardaloedd gwledig a threfol.

Lliniaru: Mae gan y Gwasanaeth weithgor sy'n canolbwyntio ar ddyfeisio opsiynau dichonadwy i sicrhau bod gan bob ardal yng Ngogledd Cymru ddarpariaeth tân ac argyfwng effeithiol o ran ymateb.

Oed ac anabled: Mae'r adborth yn awgrymu bod anabled yn dod yn fwy cyffredin mewn gwahanol grwpiau oedran, a allai effeithio ar yr anghenion ymateb brys ac ar allu rhai unigolion i ddianc mewn argyfwng, megis tân. Roedd dros hanner yr ymatebwyr dros 65 oed yn anabl, gydag anawsterau symud ac yn llai abl i ddianc o sefyllfa frys. Mynegwyd y cynnydd yn nifer y bobl â chyflyrau iechyd hirdymor a gordewdra hefyd fel pryderon.

Lliniaru: Mae'r Gwasanaeth yn targedu pobl hŷn, pobl anabl a'r rhai sy'n bodloni meini prawf eraill i gael Archwiliadau Diogel ac Iach, sy'n galluogi pobl i gael cyngor am sut i ddianc o adeilad yn ddiogel ac yn gyflym, yn ogystal â systemau canfod tân sy'n cael eu gosod i'w rhybuddio am dân cyn gynted â phosibl. O ran ymateb ac achub pobl sy'n ordew, mae'r Gwasanaeth yn adolygu ei fflyd bresennol o gerbydau arbenig gyda'r bwriad o brynu cerbydau newydd pwrpasol sy'n sicrhau bod achub bariatrig yn bosibl yn y dyfodol.

Cymorth cyffredinol i adolygu cerbydau arbenigol: Roedd nifer fach o ymatebwyr wedi amlygu'n benodol eu cefnogaeth i'r gwasanaeth gynnal adolygiad o'n peiriannau tân a'n cerbydau arbenigol. Roedd cyfeiriad penodol at y ffrwd waith hon i'w weld ymhlith pobl hŷn a phobl anabl a oedd yn teimlo y byddai cerbydau arbenigol yn helpu i sicrhau y bydd y gwasanaeth yn gallu ymateb yn effeithiol yn y dyfodol. Roedd ymatebwyr a oedd â buddiant mewn gofalu am aelodau'r teulu a'r rhai sy'n gweithio yn y sector gofal yn gefnogol o'r maes gwaith hwn.

Lliniaru: Mae'r Gwasanaeth wedi datblygu achos busnes cadarn i brynu cerbydau arbenigol newydd i wella ein gallu i ymateb yn effeithiol i ystod o ddigwyddiadau tân ac argyfyngau eraill. Bydd yr adborth hwn o fudd i weithgorau amrywiol a fydd yn canolbwyntio ar gerbydau arbennig a hefyd yn llywio'r broses o wneud penderfyniadau strategol yn y dyfodol.

Egwyddor Amgylcheddol

Cefnogaeth gyffredinol i leihau ôl troed carbon: Roedd cefnogaeth gyffredinol i'r egwyddor hon ymhlith yr holl grwpiau buddiant ym maes cydraddoldeb, yn enwedig unrhyw newidiadau a fydd yn lleihau ôl troed carbon y Gwasanaeth a chostau yn yr hir dymor. Roedd cydnabyddiaeth hefyd nad oedd newid cyffredinol i gerbydau trydan yn ymarferol, yn enwedig gyda pheiriannau tân gan nad yw'r dechnoleg wedi'i phrofi ac nad yw'n gost-effeithiol.

Lliniaru: Mae'r gwasanaeth wedi cynllunio i leihau ei ôl troed carbon a dod yn fwy effeithlon o ran ynni trwy amrywiol brosiectau sydd i'w gweld yn [Strategaeth Amgylcheddol 2023-2030](#) y gwasanaeth.

Syniadau creadigol i arbed costau: Rhoddodd yr ymatebwyr syniadau amrywiol a oedd yn ymwneud â'r Gwasanaeth yn buddsoddi ac yn gosod technolegau newydd a datblygol fel tyrbinau gwynt, paneli solar ac archwilio tanwyddau amgen eraill a allai fod yn newidiadau cost-effeithiol hirdymor.

Lliniaru: Er bod yr holl syniadau a grybwyllwyd wedi cael eu hystyried o'r blaen, mae rhai prosiectau tebyg eisoes yn y camau datblygu a gweithredu, a gellir eu gweld yn [Strategaeth Amgylcheddol 2023-2030](#) y gwasanaeth. Yn ogystal, bydd yr adborth a'r syniadau a ddarparwyd yn ystod yr ymgynghoriad yn cael eu hanfon at Grŵp Amgylchedd a Chynaliadwyedd y Gwasanaeth i'w trafod ymhellach ac, o bosib, i'w rhoi ar waith.

Os oes angen yr adroddiad hwn arnoch mewn fformat amgen,
[cysylltwch â ni,](#)

dros y ffôn: 01745 535250

neu drwy e-bost: ymholiadau@tangogleddcymru.llyw.cymru